

AJALUGU

Üldosa

Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo

sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemisetagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma

minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased.

Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

Hindamine

Ajalooõpetuses hinnatakse teadmisi ja oskusi koos tasakaalustatult. Ajalooteadmisena ei käsitleta pelgalt faktiteadmist, vaid sündmuse, muutuse ja asjaolude kirjeldamist, teadmist ajaloolisest protsessist, nt mis protseduure tehakse allikat analüüsides või mis küsimusi küsitakse erinevate ajalootõlgenduste kohta.

Teadmiste arengut demonstreerivad järgmised kirjeldused:

- avaramad teadmised oma seisukoha väljendamiseks;
- võimekus kategoriseerida, näha mustreid (sarnasusi), üldistada, võtta kokku, tuua välja olulisemat;
- võimekus näha seoseid sündmuste vahel, eristada minevikku ja tänapäeva, keskenduda olulisemale, teadlikkus teema tähtsusest ja avaramast tähendusest;
- suutlikkus liikuda konkreetsetelt abstraktsele;

- suutlikkus selgitada kirjeldamise asemeid;
- mõtteselgus ja -täpsus;
- iseseisvus mõtlemisel, küsimuste esitamisel, hüpoteeside püstitamisel, vastuste otsimisel ja lahendusteade valikul;
- informeeritud kriitilisus tõendusmaterjali hindamisel, valmisolek tulemuseni jõudmiseks.

Ülesannete tüüpide kirjeldused hindamisülesannete koostamiseks

Õpitulemusi (teadmisi ja oskusi) saab arendada ja kontrollida eri tüüpi ülesannetega.

1. Arutluse või probleemianalüüsi skeemi koostamise kaudu hinnatakse mõttekäigu vastavust teemale ja selle avamise oskust, teemakohaste faktide tundmist, võrdlemise ja seoste loomise oskust. Analüüsi ja isikliku suhtumise väljendamist hinnangute kaudu kontrollitakse täiendavalt suuliselt. Kui tegemist on õppeprotsessiga, korraldatakse arutelu kaaslasega, rühmades või üle klassi. Tagasisidestava hindamise korral lisatakse hindamisvahendile suuline osa või võimalus selgitada oma mõtteid kirjalikult paberil/elektroniliselt. Näiteks: ülesande koostaja pakub välja skeemi ja märksõnade loendi ja õpilane sorteerib neid vastavalt skeemile, analüüsi ja põhjendamise osa toimub suuliselt. Skeemidest võib kasutada:

- Venni diagramm (eripärad ja ühisosa, nt Eesti iseseisvumine ja iseseisvumise taastamine),
- kalasaba (seotud tunnuste võrdlemine, nt Saksamaa peale I ja II maailmasõda: poliitika, majandus, välissuhted, reparaatsioonid, piiride muutumine; sama nähtuse/küsimuse analüüsimine erinevate ideoloogiate positsioonilt),
- probleemiaken (põhjused, olemus, tagajärjed, ületamise teed; viimaseid arutatakse suuliselt, nt külm sõda),
- järgnevusahel (omavahelised seosed, nt viljahinnatõus Euroopas, mõisate arvu kasv jne),
- järelduskaart (väide, selgitus, näide, nt vana hea rootsi aeg, mida positiivset tõi maarahvale, koormiste normeerimine, Tartu Ülikool; ühiskondlike protsesside/nähtuste avamine),
- mõiste- ja ideekaart (näidete, tunnuste sorteerimine, nt diktatuurne ühiskond: iseloomulikud tunnused, näited, riigid, iga tunnuse juurde tuuakse konkreetne näide; diktatuurne ühiskond: iseloomulikud tunnused, näited, riigid, iga tunnuse juurde tuuakse konkreetne näide või mõne kompleksse mõiste avamine, nt turumajandus),

- T-tabel (võrdlus, ühisosad, erisused, nt erinevad diktatuursed riigid, tähistada ühisosad),
- faktide püramiid (õpilane leiab ühe olulise, kolm toetavat ja viis kaasnevat fakti ning paigutab need püramiidi tasanditesse, nt Muistne vabadusvõitlus).

2. Tekstianalüüs: õpilane täidab etteantud skeemi teksti alusel:

- jututäht (tähenurkades on tekstist väljaloetav olulisem info: mis ja kus toimus, osalised, lahendus, tagajärg jne),
- kulminatsiooniga tekst (nt pöördelise sündmuse või lahingu kohta),
- TTS (tean, tahan teada, sain teada),
- magnetkaardid (paberi nurkadesse kirjutatakse olulised märksõnad, lehe keskele teksti peamine mõte oma sõnadega, kasutades lehe nurkades olevaid magnetsõnu),
- teeviit (õpilased loevad teksti lõikude kaupa ja arutavad, kas tekst toetab selle kohta esitatud väited või mitte).

3. Ühisarutelu: õpilased kirjutavad oma seisukohti ühisesse aruteluplatvormi keskkonda. Kokkuvõtte tehakse suuliselt.

- dilemmaküsimuste analüüs (nt kas Rahvaste Liit täitis oma eesmärgid või mitte. Õpilased kirjutavad argumente sõltuvalt otsusest),
- diskussioonivõrk (plussid, miinused; ühte või teist seisukohta toetavad argumendid, nt majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem),
- mis oleks võinud juhtuda, kui...,
- hääletusprotsessid (nt kodanikekoosolek Vana-Kreekas, vallakohtu juhtumite otsustamine jne),
- arvamusartikli analüüs,
- poliitdebati hindamine,
- diskussioon aktuaalsel poliitilisel teemal – erinevate seisukohtade esitamine,
- hääletusprotsessi läbimängimine (nt kas toetada avatud või suletud nimekirjadega valimisi).

4. Loomingulised ja empaatia ülesanded. Õpilane hindab ajaloolist sündmust või olukorda ajastu kontekstis mingis kindlas rollis, situatsiooni hinnatakse ajaloolises ajas ilma tagantjärele tarkust arvestamata:

- juhitud kujutlusega tekst (õpilased kirjutavad loole ise lõpu, toimunu peab olema võimalik ajaloolises reaalsuses),
- lühijutt loogiliselt seostatud märksõnadega,
- digitaalne jutustus,
- erinevat hinnangute andmine ajaloo- või ühiskondlikele sündmusele - nt Mõtlemiskaabude meetod.

5. Allikaanalüüsiga hinnatakse tekstist olulise leidmise ja katkendi(te) põhjal vastamise oskust, allikatekstide võrdlemise, kommenteerimise ja hindamise oskust. Allika usaldusväärsust hinnatakse allikakeele ja -viitekirje alusel. Allikaülesannete koostamiseks sobivad nii primaar- kui sekundaarallikad. Allikate võrdlemise ülesandes peavad küsimused ja allikakatkendid mahtuma ühele ekraanile, st olema korraga vaadeldavad. Ülesandesse valitud allikakatkenditest võetakse välja tekst, mis ei ole oluline küsimustele vastamisel.

6. Statistiliste andmete analüüs sisaldab teabe väljalugemist, arvutamist, võrdlemist, andmete põhjal graafiku kujundamist, järelduste tegemist (nt majandusnäitajad, sõdade ohvrid, rahvastikunäitajad).

7. Pildi, foto, video, audio või karikatuuri analüüsiga hinnatakse äratundmise, seostamise, iseloomustamise ja tõlgendamise oskust. Ülesanded saavad olla lühivastuselised: nt osutamine küsitud sümbolile, pildil kujutatule õige pealkirja valimine pakutute hulgast, fotode vms järjestamine ajaliselt sündmuste toimumise järjekorras.

8. Kaardiülesandega kontrollitakse kaardilt informatsiooni leidmise, võrdlemise ja tõlgendamise oskust. Nt koosta kaardi legend; selgita, mida tähistavad numbrid kaardil; määratle, mis perioodi kaardiga on tegemist ja leia esitatud kaardilt osundatud perioodi kinnitavaid näiteid; määra, mis kaardiga on tegemist (.gif kaardid, mis näitavad territoriaalseid muutusi); koosta ise digitaalseid kaarte (nt GooleMaps platvormil).

9. Juhtumianalüüsiga kontrollitakse nii teemakohaseid teadmisi kui oskust neid kasutada, isikliku seisukoha kujundamist ja kodanikuna käitumise oskust. Juhtumianalüüsi ülesanne sisaldab olukorra kirjeldust, mille korrektsust hindab õpilane õigusaktidele, allikatele vm taolisele tuginedes. Nt tarbijajuhtum, kus õpilane pakub lahenduse õigusruumist lähtuvalt; noorte

töötamisega seotud juhtumid; inimõiguste rikkumisega seotud juhtumid; valimiskäitumisega seotud juhtumid. Situatsiooni tutvustatakse kirjeldusena või video vahendusel.

10. Infootsingu ülesanne: allikaotsing elektroonilistest keskkondadest (VAU: SAAGA, DIGAR, FOTIS, ERRi arhiiv, elektroonilised entsüklopeediad, nt Estonica, muuseumide andmebaasid, nt Okupatsioonide muuseumi materjalid, virtuaaltuurid, neid materjale kasutada ülesannete täitmisel). Infot otsitakse ja kasutatakse kriitiliselt ülesande lahendamiseks. Nt digitaalse entsüklopeedia koostamine erinevaid meediume kasutades, mälestuste kogumine digitaalsete vahendite abil, raamatukogu otsingusüsteemi ESTER kasutamine, ajakirjanduse andmebaasi DIGAR kasutamine jne. Ülesanded peavad olema eakohased, seotud õpilaste elus ette tulevate olukordade ja vajadustega.

11. Esitluse koostamine. Õpilane koostab esitluse (PP esitus, video, digitaalne plakat, infograafik, 1-minuti loeng, propagandavahend, ajalehe koostamine, ajaloolise sündmuse lavastamine vm meediavorm), mis vastab kokkulepitud tingimustele, kasutades selleks erinevaid infoallikaid.

12. Õppemängud: kuldvillak, miljonimäng, ristsõnad, memoriin, alias jne; kasutada olemasolevaid mängu või lasta õpilastel ise erinevat tüüpi mängu koostada (nt LearningApps, Veereta)

13. Uurimuslikud ülesanded: küsimustiku, intervjuu läbiviimine, vastuste analüüsimine, töötlemine ja kujutamine graafiliselt, virtuaaltuuri koostamine (erinevate meediumite kasutamine info edasiandmiseks); temaatiliste või ajaperioodikohaste kollektsioonide või andmekogude koostamine, millele lisatakse põhiaandmed.

14. Ajas orienteerumine: ajajoone koostamine (daatumite ja sündmuste kandmine ajajoonele), võrdlevad ajajooned (nt eesti ajalugu vs üldajalugu).

15. Erinevate valikute tegemist võimaldavate ülesannetega kontrollitakse õpitulemustes sõnastatud ajaloo ainesisu, oskusi, mõisteid ja ajaloolisi isikuid, teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone, oskab iseloomustada kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentse. Vabavastuselist ülesannetega kontrollitakse lisaks, kuidas õpilane oma seisukohti ja hinnanguid põhjendab.

- mitme valikuga küsimus (vali üks või mitu õiget, multiple choice tüüpi küsimused),
- õige/vale väide,

- kategoriseerimine (ühenda paarid, rühmita, mis toimus enne, mis pärast etteantud sündmust),
- lünktekst (arvestab lihtsate keeleliste eksimustega),
- järjestamise ülesanded (järjesta ajaliselt, tähtsuse järjekord),
- võrdlemine (sarnasused/erinevused, iseloomulike tunnuste rühmitamine, näidete toomine),
- seostamine (seostamine etteantud märksõnadega, nt ajaperioodi iseloomulikud tunnused),
- mõistete seletamine (seletuste küsimise erinevaid võimalusi: mõiste ja seletuse seostamine; seletusele ühesõnalise mõiste/vaste kirjutamine; mõistega sobivate näidete lisamine).